

Undervisningstips om hållbar utveckling inför Gy 2011¹

Med ett geografiskt perspektiv kan man lättare förhålla sig till viktiga framtidsfrågor. Hur världen kommer att se ut framöver kan vi inte förutsäga, men vi kan förstå de processer som just nu håller på att forma framtiden. En utgångspunkt vi måste ha nu är att leva hållbart. Hållbarhetstanken är en självklarhet i den kommande ämnesplanen för gymnasiet geografi. I den beskrivs vikten av en hållbar utveckling kraftfullt i direkta och indirekta ordalag. Den nya ämnesplanen nöjer sig inte med att beskriva geografi som världens ämne, utan geografi som framtidens ämne.

Hållbarhetsbegreppet spreds snabbt på 1980-talet och slog igenom med full kraft i samband med Riokonferensen år 1992. Trots den revidering som gjordes av gymnasiegeografien år 2000 behölls fokus på resurser och resurshushållning. Utgångspunkten att leva resurssnålt är otillräcklig för att trygga nästkommande generationers livskvalitet. I de tre gällande kursplanerna (Geografi A, Geografi B och Geografiska informationssystem) för geografiämnet behandlas begreppet hållbar utveckling styvmoderligt. Det är till och med så att begreppet hållbar utveckling över huvudtaget inte nämns i någon av de tre kursplanerna!

I samtal jag haft med geografilärare har det visat sig att hållbar utveckling slagit

igenom i undervisningen sedan många år tillbaka. Det är konstigt att det ska behöva dröja 17 år innan något så självklart som hållbar utveckling formellt får sin rättmätiga plats i gymnasiegeografien. Om tio år kanske det är dags att revidera gymnasiegeografien igen. Oavsett om revideringen sker i samband med en ny läroplan eller inte har Geografilärarnas Riksförening, som alltid, en viktig roll i att påverka utformningen.

Provocerande frågor

Passa på att tjuvstarta med Gy 2011 redan nu i höst. Här följer en mängd frågor som utmanar elevernas och ibland även lärarnas syn på omvärlden. De första problemen underbyggs av sakuppgifter medan de avslutande är mer diskuterande och resonrande.

Överbefolkning?

Anser du att Sverige är överbefolkat? Är det svenska samhället ett hållbart samhälle?

I perspektiven att vi har rimliga levnadsförhållanden och vår fysiska miljö inte försämras nämnvärt lever svensken i ett icke överbefolkat land. Vi kan dock inte isolera Sverige från omvärlden, vare sig i tanken eller i praktiken, när överbefolkning och miljöpåverkan diskuteras. Handeln i världen flyttar ekologiska, ekonomiska och sociala effekter utanför nationsgränserna.

¹ Delar av artikelns innehåll finns publicerat i Wiklund, Jan (2010) *Geografi för gymnasieskolan*, Capensis förlag, Falköping.

Vår konsumtion ger avtryck i andra delar av världen. Ser man till jordens ekosystem i helhet, med uttag av spannmål, timmer, fisk och sötvatten med mera, överbelastas jordens ekosystem idag med 30 % (WWF 2008: 1). Om ett hållbart uttag av resurser från ekosystemen får bestämma resurstaket, med dagens konsumtionsmönster, är gränsen för överbefolkning 5,3 miljarder människor på jorden. Jorden är då redan överbefolkad.

Ett mått för att mäta miljöpåverkan är det ekologiska fotavtrycket. Räkna man per person bor de värsta miljöbovarna i Förenade Arabemiraten och i USA. Vi svenskar gör också av med mångfalt mer resurser än vad genomsnittsmedborgaren i världen får förbruka för en hållbar utveckling. Genomsnittssvensken utövar det artonde största ekologiska fotavtrycket i världen (WWF 2008: 14).

Sverige bidrar, enligt officiell statistik, med ett utsläpp av sex ton koldioxid per person och år. Tas hänsyn till både import och export kan koldioxidutsläppen per person i Sverige vara så mycket som dubbelt så stora (Carlsson-Kanyama et al 2007)! Allt prat om att Sverige är ett föregångsland i miljöfrågor är i de här perspektiven bara trams.

*Söndagsvegetarian?*²

Kan du tänka dig en köttfri dag i veckan? Genomsnittsmedborgaren i USA köper 120 kg kött per år, svensken 80 kg, kinesen 20 kg och indiern 2 kg. Prognosen fram till år 2020 är att de fattiga ländernas invånare kommer att äta 40 kg kött/år och person, en fördubbling från år 1980. Köttproduktionen

² Uppgifterna i detta problem är i huvudsak hämtade från en odaterad presentation av Rajendra K Pachuari, ordförande för FN:s klimatpanel, IPPC.

har femfaldigats i världen sedan år 1950. Nu finns det tre gånger fler lantbruksdjur än människor på jorden och de äter nästan lika mycket som vi människor. Globalt förbrukar boskapsuppfödningen 38 % av världens spannmålsproduktion. I västvärlden är andelen drygt 60 % och i Sverige går så mycket som 75 % av spannmålen till djurfoder. Genomsnittsmedborgaren i världen konsumerar på så vis i snitt 300 kg spannmål per år!

Efterfrågan av soja till djurfoder ökar konstant. Idag går 95 % av världsproduktionen av soja till djurfoder. Sojaodlingar i Brasilien tränger undan boskapsuppfödare som i sin tur måste avverka mer regnskog för att få bete. Sverige köper varje år 385 000 ton soja från Brasilien till djuruppfödning. Vi exporterar på så sätt vår miljöbelastning till ett annat land. I ett cyniskt perspektiv kan man påstå att svenska grisar och kossor har större köpkraft än fattiga länders invånare. Världens köttproduktion genererar 18 % av världens växthusgaser. En vanlig amerikansk tvåbarnsfamiljs årliga köttkonsumtion motsvarar ungefär koldioxidutsläppen från 1500 mils bilåkande. Ordföranden för FN:s klimatpanel, Rajendra Pachuari, har föreslagit en köttfri dag i veckan. Hans idé har mottagits med mycket blandade känslor.

Bränslesnåla bilar?

Tror du att bytet till en bränslesnålare bil leder till ett mer hållbart samhälle? Resurshushållning är att hushålla med resurser. Det säger egentligen ingenting om hur mycket resurser som går att använda för att nå en hållbar utveckling. Att resonera i termer av resurshushållning räcker inte för att nå en hållbar utveckling. En mer bränslesnål bil ger mindre bränsleförbrukning, men leder kanske till mer bilkör-

ning. Pengarna man tjänar på bytet räcker för en flygresa till Grekland. Den här »rekyleffekten» (Sanne 2006) glöms lätt bort när miljö diskuteras. En annan rekyleffekt är att tillverkning av nya bilar förbrukar resurser, bland annat olja och järnmalm. En bil måste köras tusentals mil innan en lägre bränsleförbrukning har ätit upp den extra resursförbrukningen.

Kollektivtrafik?

Tror du att bättre kommunikationer (bussar och tåg) leder till en bättre miljö? Förbättrade kommunikationer ökar energi-effektiviteten när vi förflyttar oss, men möjliggör också ett utspritt boende, vilket ger längre resor. För att veta om förbättrade kommunikationer verkligen gör nytta måste man se vad det frigjorda kapitalet och den extra tiden man får används till (Sanne 2006). Ny kollektivtrafik över korta sträckor (stadstrafik) riskerar att stjäla fler cykeltrafikanter än bilister.

Plugga hårdare?

Gör du dina läxor flitigt? Ett av de tre ben som hållbar utveckling vilar på är den

sociala hållbarheten. Den innebär att fat-tigdomen minskar och jämlikheten mellan könen ökar. Vi ska även hushålla med kapitalresurser och kunskap. Genom att flitigt göra sina läxor bidrar även den enskilde eleven till att upprätthålla kunskaps-samhället och bli en medborgare som fattar väl underbyggda beslut. Kunskap om håll-bar utveckling är ett måste för att uppnå en förändring.

Din livsstil?

Anser du att du får förbruka mer resurser än vad som nyskapas och därmed försämra framtida generationers livsvillkor? Anser du att det är moraliskt försvarbart att de rikare ländernas invånare ska förbruka en mycket större andel naturresurser än vad som används i de fattigare länderna? Tycker du att det är rimligt att männen ska fortsätta att ha en mer resursslösande livsstil än kvinnorna? Vad skulle du göra om du fick tio miljoner kronor? Vad är du egentligen villig att förändra i din livsstil för att få ett hållbart samhälle?

En planet, ett försök. Lycka till i klassrummet!

Referenser

Carlsson-Kanyama, Annika; Getachew Assefa, Glen Peters & Anders Wadeskog (2007) *Koldioxidutsläpp till följd av Sveriges import och konsumtion. Beräkningar med olika metoder*, TRITA-IM: 2007:11, KTH, Avdelningen för industriell ekologi, Stockholm.

Pachauri, Rajendra K (odaterad) Global varning! Effekten av produktion och konsumtion av kött på klimatförändringarna, PP-presentation tillgänglig på Svensk mat- och

miljöinformations hemsida <http://www.smmi.nu/ipcc.ppt> (besökt 2 juni 2010).

Sanne, Christer (2006) *Rekyleffekten och effektivitetsfällan – att jaga sin egen svans i miljöpolitiken*, Rapport 5623, Naturvårdsverket, Stockholm.

WWF (2008) Living Planet Report 2008, http://assets.panda.org/downloads/living_planet_report_2008.pdf (besökt 1 september 2010)

Jan Wiklund är gymnasielärare i geografi (Ållebergsgymnasiet, Falköping), läromedelsförfattare och nästan vegetarian. Mejl: jan.wiklund@edu.falkoping.se